

בדין לבישת בגדי כהונה שלא בשעת עבודה

הרמב"ם בפ"ח מהלכות כלי המקדש הי"א והי"ב כתב, דכהן הדיוט אסור ללבוש את האבנט שלא בשעת העבודה משום שהוא כלאים, והראב"ד נחלק עליו וסובר שכל היום מותר במקדש אפילו שלא בשעת עבודה, וכן מצינו שבפ"י מהלכות כלאים הלכה ל"ב כתב הרמב"ם עוד הפעם דין זה, וז"ל: כהנים שלבשו בגדי כהונה שלא בשעת עבודה אפילו במקדש לוקין מפני האבנט שהוא כלאים, ולא הותרו בו אלא בשעת עבודה שהיא מ"ע כציצית, ע"כ. והראב"ד השיג עליו שם, וז"ל: ומאי דקאמר מפני האבנט שהוא כלאים, אינו, דאטו חושן ואפוד מי לית בהן כלאים. ע"כ. ומשמע מדבריו שכאילו מקשה על הרמב"ם, שהיה לו להרמב"ם לאסור גם כה"ג בחושן ואפוד שלא בשעת עבודה במקדש, שהלא בגדיו אלו ג"כ כלאים הם.

השאגת אריי' (בסימן כ"ט) הרבה להקשות על שיטת הרמב"ם בבגדי כהונה שלא בשעת עבודה, ומניח ששיטתו היא שכלאים בבגדי כהונה הוי דחוייה, דבא מכח עדל"ת, והראב"ד ס"ל שהותרה. ואמנם מחלוקת רווחת היא גם בענין כלאים בציצית אם הותרה או דחוייה, דתוס' יבמות (ה' ע"ב ד"ה כולה) ס"ל דגם בציצית גם בבגדי כהונה דחוייה, וכן ס"ל להרשב"א בחי' שם. אבל הרמב"ן ס"ל דכלאים בציצית הותרה. והרמב"ם בסוף הלכות כלאים שהבאנו לעיל מדמה בגדי כהונה לציצית. וא"כ, אם הרמב"ם סובר שכלאים בבגדי כהונה הודחו, קשה דהא קיי"ל בפ"ק דביצה דבעדל"ת הוי רק בעידנא דמעקר ללאו מקיים לעשה, כגון

* מאמר זה נדפס בחוברת בית יצחק כרך י"ז (שנת תשמ"ה).

צרעת במילה או סדין בציצית, אבל כאן הלא לובש את בגדי הכהונה קודם שמתחיל לעבוד, ונמצא דעובד על ל"ת דכלאים לפני שמקיים לעשה דעבודה, ואינם "בעידנא". אלא, מסיים השאג"א, שמכאן ראייה להראב"ד שכלאים בבגדי כהונה הוי הותרה, ומותר אף שלא בשעת עבודה.

ועוד קשה לי על הרמב"ם, שבפ"י מהלכות כה"מ ה"א וה"ב מתאר סדר לבישת הבגדים, ומקדים אבנט למצנפת. והנה, אם כי זה כסדר הקרא (שמות כ"ח – ח, ט) הלא בגמ' סנהדרין (דף מ"ט ע"ב) לענין כתנת ומכנסים משמע דסדר הקרא אינו קובע במקום שיש טעם לשנות את הסדר. והנה לענין אבנט ומצנפת, אם אמנם כלאים באבנט הוי דחוייה לפי הרמב"ם, היה לו לפסוק שהאבנט בא לאחרונה, שהוא היחיד מביין ד' הבגדים העשוי משעטנו, ואם לובשו קודם למצנפת, נמצא שבשעת לבישת המצנפת הוא מלובש כלאים והוי שלא בשעת עבודה. (וכעין זה הקשה השאג"א שם, אם כי נעלמו מעיניו דברי הרמב"ם כאן בפ"י ה"ב מכה"מ).

ובישוב הקושיות הנ"ל על הרמב"ם, נראה להעיר שמדברי הרמב"ם משמע ששיטתו לגבי שלא בשעת העבודה תופסת רק לענין כה"ד ולא כה"ג. ודייק בלשונו בפ"ח מהל' כה"מ הי"ב, "אסור לכהן הדיוט ללובשו אלא בשעת עבודה". (ועוד נראה שהרמב"ם משתמש ב"כהן" סתם בלשון יחיד כשמתכוון לכה"ג, אא"כ אומר מפורש "כהן הדיוט": ובלשון רבים, "כהנים", כשכוונתו לכה"ד. ולפי"ז כשכותב בסוף הלכות כלאים, "כהנים שלבשו בגדי כהונה שלא בשעת עבודה אפילו במקדש לוקין מפני האבנט שהוא כלאים", כוונתו לכה"ד ולא לכה"ג). הראשון שהציע חילוק זה הוא הרדב"ז להלכות כלאים שם, ועיין בספר צפנת פענח להלכות כה"מ שם. וא"כ הרמב"ם סובר שבגדי כה"ג מותרים אפילו שלא בשעת עבודה, ושל כה"ד רק בשעת עבודה. ולכאורה הטעם דכאן הותרה וכאן דחוייה.

ונראה להסביר שחילוק זה בדין בין בגדי כה"ג לכה"ד, מקורו במקראות בסוף ספר שמות. דבפרשיות תצוה ופקודי, רק בגדי כה"ג נקראים "בגדי קודש", והצוויים על בגדי אהרן ובגדי בניו כהנים

הדיוטים הם תמיד נפרשים זה מזה, כגון (שמות כח:ב): "ועשית בגדי קודש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת", ורק אח"כ בפסוק מ' בא הצווי לשאר הכהנים: "ולבני אהרן תעשה כותנות ועשית להם אבנטים, ומגבעות תעשה להם לכבוד ולתפארת". וכן משמע מכל הפסוקים הדנים בבגדי כהונה. וממשמעות הכתובים נראה שיש יסוד אחד המבדיל בין בגדי כה"ג לבגדי כה"ד, והוא שבגדי כה"ג הם סימן לקדושת אהרן, דהיינו קדושת כה"ג, ואילו ד' הבגדים של כה"ד הם סימן לכהונה. (ועי' רמז לזה בהעמק דבר שם). וא"כ לכה"ג יש שתי חלותים, קדושה וכהונה, המסומלות ע"י ח' הבגדים של בגדי זהב, ולכה"ד יש חלות אחת בלבד של כהונה, המסומלת ע"י ד' בגדיו של כה"ד. וכן הוא בריש פרשת תצוה (כח:ג-ד): "ועשו את בגדי אהרן לקדשו לכהנו לי ... ועשו בגדי קודש לאהרן אחיך, ולבניו לכהנו לי".

והנה זה ידוע, שיש הרבה הבדלים בדין בין בגדי כה"ג לבגדי כה"ד. למשל, בגדים שבלו, אם של כה"ד – עושין מהם פתילות, ואם של כה"ג – גונזין. וכך פסק הרמב"ם פ"ח מהלכות כה"מ ה"ה [כנגד הירושלמי דס"ל דגם מבגדי כה"ג עושין פתילות, ועי' במל"מ שם]. ולפי דברינו, אם אמנם נכונים המה, תצא לנו שיטה חדשה של הכרעה במחלוקת ראשונים בכתנות כהונה, דתוס' קדושין (נ"ד ע"א בד"ה בכתנות כהונה) ס"ל דבגדי כהונה עד שלא נתחנכו יש להם קדושת בדק הבית, אבל משנתחנכו יש להם קדושת כלי שרת, שהיא קדושת הגוף. והריטב"א שם חולק על תוס' וס"ל, שמכיון שבגדי כהונה הם רק מכשירים לעבודה, א"כ אין להם קדושת הגוף אף משנתחנכו. ונראה שהרמב"ם יסבור שיש גם בזה נ"מ בין בגדי כה"ג לבגדי כה"ד, דבגדי כה"ג שכתוב בהם "קודש", יש להם קדושת הגוף ודינם ככלי שרת, ולהכי גונזין. ובגדי כה"ד שהם פועלים רק לענין כהונה, ולא קדושה, אין להם קדושת הגוף, ולא יותר מקדושת בדק הבית, ולהכי עושים מהם פתילות.

ועתה נשאר לנו לתרץ קושיית השאג"א על הרמב"ם לענין בעידנא (שכיון שהרמב"ם סובר שכלאים בבגדי כהונה הוי דחוי צ"ל רק בעידנא, ואינו כן), וכן קושייתנו, מדוע סידר הרמב"ם את האבנט לפני

המצנפת, הא בשעת לבישת המצנפת אינו עובד והוי שלא בשעת עבודה. ואם כי אמרנו שהרמב"ם מגביל דין זה של שעת עבודה רק לכה"ד, מ"מ עדיין קשה ב' הקושיות.

ובכדי להשיב על הנ"ל עלינו לפנות לענין כלאים בבגדי כהונה אם הותרה או דחויה. ולכאורה, כמו שאמרנו, מחלוקת הרמב"ם והראב"ד באבנט מקבילה למחלוקת הראשונים (תוס' ורמב"ן) לענין כלאים בציצית. דמי שס"ל דחוי' בציצית ס"ל דחוי' בבגדי כהן, וכן לענין הותרה. והזכרנו שאכן הרמב"ם בסוף הל' כלאים מדמה בגדי כהונה לכלאים בציצית – ולפמ"ש זה תופס רק לגבי כה"ד, דאילו לגבי כה"ג מודה להראב"ד. אבל דא עקא, שנוסף לשתי הקושיות (של השאג"א על בעידנא, ושלנו על סדר הלבישה), הלא הרמב"ם בעצמו כתב לגבי ציצית (פ"ג מהלכות ציצית ה"ג) שמה"ת הותרה, רק שרבנן גזרו! (ושיטה זו דומה לשיטת הא"נ שבתוס' מנחות דף מ' ע"א ד"ה כיון דאפשר במינן.) וא"כ, אם נאמר שהרמב"ם ס"ל דכלאים בבגדי כה"ד דחוי', קשה ג' הקושיות הנ"ל, ואם נאמר שס"ל דהותרה, מדוע בכלל ס"ל דמותר רק בשעת עבודה, ומדוע אינו פוסק כהראב"ד.

הנה מו"ר הגרי"ד הלוי שליט"א ("שעורים לזכר אבא מרי ז"ל", עמוד ריד) קבע מסמרות בהגדרת הענין של הותרה ודחויה:

(א) דחויה היא רק כשע"י פעולה אחת יש גם מעשה-מצוה גם מעשה-עבירה ואז מעשה העבירה נדחית. אבל אם אין פעולה של מעשה-מצוה, רק חפצא של מצוה, אין כאן דחויה.

(ב) הותרה היא כשיש חפצא של מצוה, ואז אין אנו צריכים לפעולת קיום המצוה הוזה עם מעשה העבירה.

ולפי"ז בנ"ד ברור שהראב"ד ס"ל שבגדי כהונה הם חפצא של מצוה, ולפיכך יש לו דין הותרה, ולא דחוי'. (וכן כתב שם בהדיא מו"ר שליט"א [זצ"ל]). אבל איך נבאר את הרמב"ם? ממ"נ, אם סובר שבגדי כהונה הם חפצא של מצוה, מדוע לא יסבור הותרה, ויהיה מותר אף שלא בשעת עבודה, וכדעת הראב"ד? ואם קיום מצות עבודה הוא הדוחה, מדוע לא בעינן בעידנא, ומדוע קודם אבנט למצנפת בסדר הלבישה? ומה

הדמיון של כלאים בבגדי כהונה לכלאים בציצית, הלא שם הותרה וכאן דחוי'?

אלא נראה לומר דבכה"ג, קדושת אהרן (קדושת כה"ג) מהוה חפצא של מצוה, וח' הבגדים מעידים עליו, ואין אנו זקוקים שם לשום פעולה. משא"כ לגבי כה"ד, הרמב"ם אמנם סובר הותרה ולא דחוי', והמתיר הוא כהונת הכה"ד שהיא החפצא של מצוה. ובוה נשתנה החפצא של מצוה של כהונת כה"ד מהחפצא של מצוה של קדושת כה"ג: שקדושת אהרן קבועה ועומדת, ואינה זזה ממקומה, ושורת ללא הפסק בסטאטוס קבוע. אבל כהונה של כה"ד בקונטקסט זה היא חפצא של מצוה אך ורק כשהכהן מתעסק בעבודת המזבח. ולא שמעשה המצוה של העבודה הוא הדוחה, כי אם החפצא של מצוה של כהונה של כה"ד הוא המתיר. דהנה הגמ' זבחים (י"ז ע"ב) אומרת, "בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם, אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם". והייתכן שנסיק מזה שכה"ד שאין עליו בגדי כהונה יהא מותר לטמא למת או לישא גרושה? אלא ודאי, שיש לזה מובן אחר לגמרי, והמונח "כהונה" כאן שונה מכהונה במובנה הרגיל, דכאן כוונתנו לכהונה-של-עבודה, ובזמן שהכהן מתעסק בעבודה ומסביב לה, יש לו חלות שם של "כהן-עובד", וזה מה שמעניקים לו ד' הבגדים שלו. וממילא, אין זה ענין של דחוייה, כי לא מצות העבודה היא המתנגדת ומבטלת לאיסור כלאים, ולא החפצא של כהונה סתם, אלא החפצא של מצוה של כהן-עובד, וזה יש לו רק כשלוש ד' הבגדים. אבל שלא בשעת עבודה, הלא אינו בבחינת "כהן-עובד", למרות הבגדים שלו, שלא הבגדי-כהונה הם המתיר, כי אם כהונתו של כהן-עובד, והבגדים הם רק תנאי בכהונתו זו.

נמצא, דכשלוש ד' הבגדים ומתעסק בעבודה, אז החפצא של מצוה שהוא המתיר הוא הכהן שיש לו חלות שם של כהן-עובד. ולפיכך, מחד גיסא, אסור שלא בשעת עבודה, דאז אינו בחי' כהן-עובד. ומאידך, א"צ לבעידנא, דהלא אין כאן דחוייה, רק הותרה, וגם מותר ללבוש את האבנט לפני המצנפת כסדרא דקרא, דכל זמן שמתעסק בהכנה לעבודה יש לו החלות שם של כהן-עובד, ולבישתו היא חלק מזה, דהלא בלי זה הוי מחוסר בגדים ועבודתו פסולה.

ובזה יש לתרץ גם כן קושית הרמב"ן בהשגתו על הרמב"ם בסה"מ (מ"ע ל"ג), שהבה"ג מנה לבישת בגדי כהונה כלאו (של מחוסר בגדים), והרמב"ם כמ"ע, והרמב"ן הקשה על הרמב"ם דא"כ, מדוע לא מנה שלש מ"ע – לבישת בגדי כה"ג של ח' בגדי זהב, לבישת בגדי כה"ג של ד' בגדי לבן של יוה"כ, ולבישת ד' בגדים של כה"ד.

ולפי דרכנו נראה לתרץ, דהחלות שם של כהן-עובד בעיקר נובע מקדושת כה"ג, קדושת אהרן, רק כמש"ל שקדושתו של כה"ג היא סטאטוס קבוע, מפני שיש לכה"ג דין של "לפני ה' תמיד", "ומן המקדש לא יצא", וכאילו הוא תמיד במצב של כהן-עובד, ותמידיות זו היא מקור קדושתו של כה"ג, ולזה בא הסימן של ד' הבגדים היתרים של כה"ג. (ואם כי לשון המשנה יומא [ע"א:]: משמע להיפך, שמונה ד' בגדי כה"ד ואח"כ אומרת "מוסיף עליו כה"ג" ומונה ד' בגדי כה"ג, זה לאו דוקא, דהוי רק ענין מספרי). וקדושתו זו של כה"ג היא הבנה-אב לכל שאר דיני בגדי כהונה שהם נובעים ממנה. ואדרבה, לשון המקרא תוכיח – "ועשו את בגדי אהרן לקדשו לכהנו ליי", ומכיון שחסר וא"ו ולא כתיב "לקדשו ולכהנו ליי", משמע שחלות שם של כהונה (דהיינו כהונת כהן-עובד) נובעת מקדושתו של כה"ג, דאם היו לגמרי נפרדים היה כתוב בוא"ו, וזה סימן שאמנם כהונתו של כהן-עובד מקורה מקדושתו של אהרן, רק שמכיון שלכה"ד אין דין של תמידיות לכן נתמעט מקדושת אהרן ויש לו רק דין כהונה. ולפיכך לא מנה הרמב"ם מצות ד' בגדים של כה"ד כמ"ע בפנ"ע.

ולענין ד' בגדי לבן של כה"ג ביוה"כ, לולא דמסתפינא הייתי אומר, שקדושת היום פועלת שאותה קדושה שהיתה שייכת כל השנה לד' בגדים יתירים אלה של כה"ג מועברת ע"י קדושת היום של יוה"כ לד' בגדי לבן שהם בגדי כה"ד (דהיינו, כתונת מכנסים אבנט ומצנפת). ולפיכך בריש פרשת אחרי מות, כשמתאר הכתוב סדר יוה"כ כתוב (ויקרא טז:ד), "כתונת-בד קודש ילבש, ומכנסי בדי יהיו על בשרו, ובאבנט בד יחגר, ובמצנפת בד יצנף, בגדי קודש הם". וההדגשה של "בגדי קודש הם" באה להוכיח, שאם כי בכל השנה "בגדי קודש" הוא תואר רק לד' בגדים המיוחדים לכה"ג, דאילו האחרים אינם מכונים "בגדי קודש",

וכמ"ש לעיל, ביוה"כ גם ד' בגדים רגילים אלה הם "בגדי קודש", כי נובעים הם מקדושת בגדי כה"ג. וא"כ, גם מצוה זו היא פרט של הכלל היותר כולל של בגדי כה"ג וקדושתם. ולפיכך לא מנה הרמב"ם בגדי לבן כמ"ע בפנ"ע.